

**MINT ÜLKELERİNDE İHRACATIN AÇIKLANMIŞ
KARŞILAŞTIRMALI ÜSTÜNLÜKLER PERSPEKTİFİNDEN ANALİZİ:
TARIM VE GIDA ÜRÜNLERİ ÖRNEĞİ**

Güçgeldi BASHİMOV¹

Özet

Tarım sektörü MINT ekonomilerinin en önemli sektörünü oluşturmakta ve bu sektör MINT ülkelerinin dış ticaretinde ve ekonomik kalkınmasında önemli rol oynamaktadır. Son 15 yıllık dönemde tarımsal gıda ürünleri ihracatı 3 kattan fazla bir artış göstermiştir. Bugün, MINT ülkeleri birçok tarımsal gıda ürünlerin üreticisi ve aynı zamanda ihracatçısıdır. Bu çalışmada MINT ülkelerinin (Meksika, Endonezya, Nijerya ve Türkiye) tarımsal hammaddeler ile gıda ürünlerinin karşılaştırmalı üstünlüğü analiz edilmiştir. Çalışmada Açıklanmış Karşılaştırmalı Üstünlükler, Açıklanmış Simetrik Karşılaştırmalı Üstünlükler ve Ticaret Dengesi İndeksinden yararlanılmıştır. Analiz aşamasında 2001-2015 dönemine ait Uluslararası Ticaret Merkezi'nin verileri kullanılmıştır. AKÜ ve ASKÜ indeks sonuçlarına göre, Endonezya ve Türkiye yüksek rekabet gücüne sahipken, Meksika ve Nijerya tarımsal hammaddeler ve gıda ürünlerinde düşük rekabet gücüne sahiptir. Araştırma sonucuna göre, Türkiye tarımsal hammaddeler ve gıda maddelerinde net ihracatçı ülke konumunda iken, Endonezya tarımsal hammaddelerde ve Meksika gıda maddelerinde net ihracatçı ülkedir. Nijerya ise söz konusu ürünlerde net ithalatçı ülkedir.

Anahtar Kelimeler: AKÜ, Dış ticaret, MINT ülkeleri, Tarımsal gıda ürünleri.

**ANALYSIS OF EXPORT FROM THE PERSTECTIVE OF REVEALED COMPARATIVE
ADVANTAGES IN MINT COUNTRIES: CASE STUDY OF AGRICULTURAL FOOD
PRODUCTS**

¹ Ömer Halisdemir Üniversitesi, SBE Doktora Öğrencisi
Eposta: guyc55@gmail.com

Abstract

Agriculture sector is one of the key sectors of MINT economies. It is plays an important role in MINT's foreign trade and economic development. In the last 15 years, the export of agricultural food products has grown more than 3 times. Today, MINT countries are major producer and exporter of many agricultural food products. In this study examined the comparative advantage of agricultural and food products of MINT countries. In study the Revealed Comparative Advantage, Revealed Symmetric Comparative Advantage and Trade Balance Index was used. The study used International Trade Centre statistical data for the period 2001-2015. The estimate of RCA and RSCA show that the competitiveness is high in agricultural raw materials and foodstuffs in Indonesia and Turkey. It was found that the competitiveness is low in Mexico and Nigeria. Findings show that Turkey is a net exporter in both product groups. Indonesia is a net exporter in agricultural raw materials and Mexico is in foodstuffs. Nigeria is a net importer country in both product groups.

Keywords: RCA, Foreign trade, MINT countries, Agricultural food products

1. Giriş

Tarım, temel gıda maddeleri üretimini garanti ederek, nüfusun önemli bir kısmına istihdam imkânı yaratarak, sınai sektöre emek, ara malı ve piyasa sağlayarak, ekonomiye döviz kazandırarak ve iç piyasanın genişlemesine yol açarak ekonomik gelişme sürecine katkıda bulunmaktadır. Ayrıca çoğu gelişmekte olan ülkede kırsal alanlarda yaşayanların geçimlerini sağladıkları temel sektör tarımdır (Doğan, 2009: 22). Tarım sektörü çok farklı açılardan toplumu etkilemektedir. Tarımın etkileri ve katkıları genel olarak şu beş başlık altında toplanabilmektedir: ekonomik kalkınma, yoksulluğun azaltılması, cinsiyet eşitliği sağlama, gıda güvenliği ve çevresel sürdürülebilirlik (Özertan, 2013: 12).

Tarım sektörü, günümüze kadar ülkelerin ekonomik ve sosyal hayatında çok önemli görevler üstlenmiştir. Tarım sektörü, ülkelerin gelişmişlik düzeyi ne olursa olsun, tüm ülkelerin ekonomik hayatlarında önemli bir yere sahiptir (Doğan ve ark., 2015: 30-31). Günümüzde tarım sektörünün tüm devletler için stratejik ve yaşamsal değeri olan önemli bir ekonomik faaliyet olduğu kabul edilmektedir. Bu sektör MINT ülkelerinde de genel ekonomik sistemin ayrılmaz bir parçasını oluşturmaktadır. Tarım sektörü uzun yıllardan beri MINT ekonomilerinde önemini

korumaktadır. Tarım sektörü sadece zorunlu gıda maddelerinin üretiminin yapıldığı bir sektör olmayıp, aynı zamanda sanayi sektörünün birçok alanına hammadde sağlaması ve ihracat yoluyla önemli miktarda döviz girdisi sağlaması bakımından ayrı bir öneme sahiptir. Dolayısıyla tarım sektörü günümüzde de ekonominin önemli üretim kollarından biri olarak faaliyetini devam ettirmektedir.

Bu çalışmada MINT ülkelerinin tarımsal gıda ürünlerdeki karşılaştırmalı üstünlüğü incelenmiştir. MINT ülkeleri kavramı ilk kez Jim O'Neill tarafından ortaya atılmış ve günümüzde sıklıkla kullanılan terim haline gelmiştir. Dünya ekonomisinin “Yeni Dörtlü” sü olarak adlandırılan MINT ülkeleri Meksika, Endonezya, Nijerya ve Türkiye’yi içine almaktadır. MINT ülkelerinin tarımsal gıda ürünlerdeki karşılaştırmalı üstünlüğünün belirlenmesinde Açıklanmış Karşılaştırmalı Üstünlükler, Açıklanmış Simetrik Karşılaştırmalı Üstünlükler ve Ticaret Dengesi İndeksi kullanılmıştır. Çalışmada 2001-2015 dönemi analiz edilmiş ve HS 2 haneli sınıflandırma düzeyi kullanılmıştır.

2. Karşılaştırmalı Üstünlükler Teorisi

Karşılaştırmalı üstünlük kavramı, dış ticaret yapısının açıklanması bakımından uluslararası ticaret teorileri arasında önemli bir kavramı oluşturmaktadır. Karşılaştırmalı üstünlük kavramı ilk kez David Ricardo tarafından ortaya atılmıştır. Ricardo’ya göre uluslararası ticaretin temelini karşılaştırmalı üstünlükler oluşturmaktadır (Seyidoğlu, 2013: 8; Agustin ve ark., 2014: 40). Ricardiyan teoriye göre, ülkeler karşılaştırmalı olarak üstünlüğe sahip oldukları ürünlerin üretiminde uzmanlaşmalı ve bu ürünleri ihraç etmelidir. Böylece ülkeler uluslararası ticarete rekabet üstünlüğü elde edebileceklerdir. Teoriye göre, ülkeler arasındaki karşılaştırmalı üstünlüğün kaynağını maliyetler ve teknolojik farklılıklar oluşturmaktadır (Sinanan ve Hosein, 2012: 16).

Karşılaştırmalı üstünlükler temel olarak “uzmanlaşma” düşüncesine dayanmaktadır. Tıpkı bir bireyin uzmanlaşmasında olduğu gibi ülkeler de belli mal ve hizmetlerin üretiminde uzmanlaşırlar. Bu belli mal ve hizmetlerin üretimi ülkelerin karşılaştırmalı üstünlüğe sahip olduğu üretim dallarında gerçekleşir (Utkulu, 2005: 3). Ricardo, dış ticarete hangi ülke daha karlıdır veya hangi ülke daha kazançlıdır, sorusu üzerinde durmamıştır. Önemli olan dış ticarete girişmektir. Dış ticaret yapan her iki ülke de bu ticaretten toplumsal bir kazanç sağlar (Yılmaz, 2014: 31).

Karşılaştırmalı üstünlük kavramına bir ilave de 1919'da E. Heckscher ve 1930'da B. Ohlin tarafından yapılmış ve Faktör Donatımı Teorisi olarak adlandırılmıştır. Bu teori karşılaştırmalı üstünlüklere değişik bir yorum getirmekte ve onun ayrılmaz bir parçası olarak kabul edilmektedir. Buna göre, bir ülke hangi üretim faktörüne zengin olarak sahipse, üretimi o faktöre yoğun biçimde dayanan mallarda karşılaştırmalı üstünlük elde eder; yani onları daha ucuza üretir ve o alanlarda uzmanlaşır (Seyidoğlu, 2015: 84).

Uluslararası ticaretin belirleyicisi olan karşılaştırmalı üstünlükleri ortaya atan Ricardo, teoride daha çok fiziksel ve doğal etkileri vurgularken, daha sonraki ekonomistler ağırlıklı olarak faktör donatımı, teknoloji ve insan faktörü üzerinde durmuşlardır. Ricardo'dan başlayarak Mill'e, Marshall'a, Heckscher-Ohlin'e ve çağdaş ekonomistlere kadar karşılaştırmalı üstünlüklerin teorik gelişimi devam etmiştir (Goldin, 1990).

3. Literatür Araştırması

Bugüne kadar çeşitli ülkelerde tarım sektörünün karşılaştırmalı üstünlüğünü ölçmek için çok sayıda çalışma yapılmıştır. Bu çalışmaların önemli bir kısmı ise Balassa indeksi olarak da bilinen Açıklanmış Karşılaştırmalı Üstünlükler indeksi kullanılarak yapılan çalışmalardır. Çeşitli ülkelerde tarım sektörünün karşılaştırmalı üstünlüğünü ölçmeye yönelik yapılmış önemli çalışmalardan bazıları hakkında kısa bilgiler Tablo 1'de sunulmuştur.

Tablo 1. Literatürdeki Örnek Çalışmalar

Yazar	Kullanılan İndeks	Ülke	Sonuç
Gorton ve ark. (2000)	Açıklanmış Karşılaştırmalı Üstünlükler indeksi ile Yerel Kaynak Maliyeti indeksi	Bulgaristan ve Çek Cumhuriyeti	Bulgaristan ve Çek Cumhuriyeti'nin hububat ihracatında karşılaştırmalı üstünlüğe sahip olduğu belirlenmiştir.
Fertö ve Hubbard (2003)	Balassa ve Vollrath indeksleri	Macaristan	Araştırma sonucunda Macaristan'ın hayvansal ürünlerde karşılaştırmalı üstünlüğe sahip olduğu tespit edilmiştir.
Bielik ve Qineti (2010)	Açıklanmış Karşılaştırmalı Üstünlükler indeksi	Çek Cumhuriyeti ve Slovakya	Sonuç olarak her iki ülkenin de tarım ürünleri ihracatındaki karşılaştırmalı üstünlüklerinin sürekli arttığı tespit

			edilmiştir.
Çoban ve ark. (2010)	Açıklanmış Karşılaştırmalı Üstünlükler indeksi	Türkiye	Türkiye'nin AB ülkeleri karşısında yay meyve ve sebze, şeker ve şeker ürünlerinde karşılaştırmalı üstünlüğe sahip olduğu belirlenmiştir.
Cao ve ark. (2011)	Açıklanmış Karşılaştırmalı Üstünlükler indeksi	Çin	Çin'in Orta Asya ülkeleri karşısındaki rekabet gücü analiz edilmiştir. Sonuç olarak, Çin'in tarımsal gıda ürünlerinde rekabet gücünün düşük olduğu belirlenmiştir.
Bakhshinejad ve Hassanzadeh (2012)	Açıklanmış Karşılaştırmalı Üstünlükler indeksi	İran	İran'ın seçilmiş tarım ürünlerindeki (ceviz, badem, fındık, elma ve portakal) karşılaştırmalı üstünlüğü analiz edilmiştir. Sonuç olarak, İran'ın söz konusu ürünlerde karşılaştırmalı dezavantaja sahip olduğu belirlenmiştir.
Kanaka ve Chinadurai (2012)	Açıklanmış Karşılaştırmalı Üstünlükler indeksi	Hindistan	Araştırma bulgularına göre Hindistan pirinç, çay, yer fıstığında karşılaştırmalı üstünlüğe sahiptir.
Ervani (2013)	Ticaret Dengesi indeksi	Endonezya	Endonezya'nın tarımsal ürünlerde net ihracatçı ülke olduğu ve tarımsal ürünlerde uzmanlaşma düzeyinin giderek arttığı belirlenmiştir.
Ishchukova ve Smutka (2013)	Balassa, Vollrath ve Lafay indeksleri	Rusya	Sonuç olarak, Rusya tahıl ve bitkisel yağ ihracatında karşılaştırmalı üstünlüğe sahiptir.
Sarker ve Ratnasena (2014)	Açıklanmış Karşılaştırmalı Üstünlükler indeksi	Kanada	Kanada'nın başlıca tarım ürünlerindeki (buğday, sığır eti ve domuz eti) rekabet gücünü analiz etmişlerdir. Araştırma bulgularına göre Kanada buğday ihracatında karşılaştırmalı avantaja sahip iken, sığır eti ve domuz eti ihracatında karşılaştırmalı dezavantaja sahiptir.
Peker (2015)	Açıklanmış Karşılaştırmalı	Türkiye	Türkiye hububat-baklagil alt sektörünün Avrupa Birliği pazarı

	Üstünlükler indeksi		karşısındaki rekabet gücü analiz edilmiştir. Sonuç olarak, Türkiye'nin AB pazarı karşısında mercimek ve nohutta yüksek rekabet gücüne sahip olduğu belirlenmiştir.
Bashimov (2016)	Açıklanmış Karşılaştırmalı Üstünlükler indeksi	Rusya	2001-2013 dönemi için Rusya'nın tarım ürünleri ihracatındaki rekabet gücü analiz edilmiştir. Hesaplamalar sonucu Rusya'nın hububat, örülmeye elverişli bitkisel maddeler, hayvansal ve bitkisel yağlar, kakao ve kakao ürünleri ile tütün ve tütün mamullerinde rekabet gücüne sahip olduğu saptanmıştır.

4. Materyal ve Yöntem

Bu çalışmada ikincil veriler kullanılmıştır. Araştırmada kullanılan dış ticaret verileri dolar bazında olup Uluslararası Ticaret Merkezi'nin veri tabanından derlenmiştir. Araştırma 2001-2015 dönemini kapsamaktadır. Çalışmada Uyumlaştırılmış (Armonize) Mal Tanım ve Kod Sistemi (Harmonized Commodity Description and Coding System) kullanılmıştır. HS sınıflandırması içerisinde yer alan tarım ürünleri, tarımsal hammaddeler ve gıda maddeleri olarak ele alınmıştır. Çalışmada kullanılan tarım ve gıda ürünleri HS 2 haneli sınıflandırmaya göre şu şekildedir:

Tarımsal hammaddeler: HS 01 (Canlı hayvanlar), HS 02 (Etler ve yenilen sakatat), HS 03 (Balıklar ve diğer deniz ürünleri), HS 04 (Süt ve süt ürünleri), HS 05 (Diğer hayvansal menşeli ürünler), HS 06 (Canlı ağaçlar ve diğer bitkiler), HS 07 (Yaş sebzeler), HS 08 (Yaş meyveler), HS 09 (Kahve ve çay), HS 10 (Hububat), HS 11 (Değirmencilik ürünleri), HS 12 (Yağlı tohum ve meyvalar), HS 13 (Lak, sakız, reçine ve diğer bitkisel özsu ve hülusalara), HS 14 (Örülmeye elverişli bitkisel maddeler) ve HS 15 (Hayvansal ve bitkisel katı ve sıvı yağlar).

Gıda maddeleri: HS 16 (Et ve deniz ürünlerinin müstahzarları), HS 17 (Şeker ve şeker mamulleri), HS 18 (Kakao ve kakao müstahzarları), HS 19 (Esasını hububat, un, nişasta veya süt teşkil eden müstahzarlar), HS 20 (Sebzeler, meyveler ve bitkilerin diğer kısımlarından elde edilen müstahzarlar), HS 21 (Yenilen çeşitli gıda

müstahzarları), HS 22 (Meşrubat, alkollü içkiler ve sirke) ve HS 23 (Gıda sanayiinin kalıntı ve döküntüleri) ve HS 24 (Tütün ve tütün mamulleri)

Tarım ve gıda ürünlerinin karşılaştırmalı üstünlüğünün belirlenmesinde kullanılan ilk ölçüt Açıklanmış Karşılaştırmalı Üstünlükler indeksidir. Açıklanmış Karşılaştırmalı Üstünlükler (AKÜ) indeksi ilk kez Liesner tarafından ortaya atılmış, daha sonra ise Bela Balassa tarafından yeniden tanımlanarak geliştirilmiş, bu nedenle Balassa indeksi olarak da adlandırılmaktadır. Balassa'nın AKÜ yaklaşımı, karşılaştırmalı üstünlüğün gerçek biçiminin ticaret sonrası verilerden gözlemlenebileceğini varsaymaktadır. Bu yaklaşım ile Balassa, bir ülkenin ilgili mal ya da sektörde 'açıklanmış' karşılaştırmalı avantaja sahip olup olmadığını belirlemeye çalışmaktadır (Utkulu ve İmer, 2009: 29-30; Şahinli, 2012: 93). Balassa'nın AKÜ indeksi şu şekilde formüle edilmektedir:

$$AKÜ_{ij} = \left| \left(\frac{X_{ij}}{X_w} \right) / \left(\frac{X_{ij}}{X_w} \right) \right| \quad (1)$$

Eşitlik 1'de, $AKÜ_{ij}$, 'i' ülkesinin 'j' sektörü için açıklanmış karşılaştırmalı üstünlükler indeksini, X_{ij} 'i' ülkesinin 'j' sektörünün ihracatını, X_i 'i' ülkesinin toplam ihracatını, X_{wj} 'j' sektörünün dünya ihracatını ve X_w dünyanın toplam ihracatını göstermektedir. İndeks değerinin 1'den büyük olduğu hallerde ülkenin ilgili malda açıklanmış karşılaştırmalı üstünlüğe sahip olduğu, indeks değerinin 1'den küçük olduğu hallerde ise, ülkenin ilgili malda karşılaştırmalı üstünlüğe sahip olmadığı sonucuna ulaşılmaktadır (Ervani, 2013: 57; Mushanyuri ve Mzumara, 2013: 38). Bununla beraber, eğer $AKÜ > 4$ ise güçlü bir karşılaştırmalı üstünlük; $2 < AKÜ < 4$ orta derecede karşılaştırmalı üstünlük; $1 < AKÜ < 2$ zayıf bir karşılaştırmalı üstünlük; $0 < AKÜ < 1$ ise karşılaştırmalı dezavantaj söz konusudur (Hinlopen ve Marrewijk, 2001: 13).

Çalışmada kullanılan ikinci ölçüt Açıklanmış Simetrik Karşılaştırmalı Üstünlükler (ASKÜ) indeksidir. Bu indeks aşağıdaki şekilde formüle edilmektedir:

$$ASKÜ_{ij} = (AKÜ_{ij} - 1) / (AKÜ_{ij} + 1) \quad (2)$$

ASKÜ indeksi -1 ile +1 arasında bir değer almaktadır. Eğer indeks değeri pozitif ise ülke o üründe rekabet gücüne (karşılaştırmalı avantaja) sahiptir. Eğer indeks değeri negatif ise ülke o ürünün ticaretinde karşılaştırmalı dezavantaja sahiptir (Laursen, 1998: 2).

Karşılaştırmalı üstünlüğün ölçümünde kullanılan son ölçüt Ticaret Dengesi İndeksidir (TBI). Lafay tarafından geliştirilen bu indeks bir ülkenin ilgili üründe net ihracatçı veya net ithalatçı olup olmadığını belirlemek için kullanılmaktadır

(Widodo, 2008: 159; Ishchukova ve Smutka, 2013: 16). İndeks şu şekilde formüle edilmektedir:

$$TBI_{ii} = (X_{ii} - M_{ii}) / (X_{ii} + M_{ii}) \quad (3)$$

Eşitlik 3'de 'X' ve 'M' sırasıyla ihracatı ve ithalatı göstermektedir. TBI indeksi -1 ile +1 arasında bir değer almaktadır. Eğer indeks değeri +1 ise ülkenin net ihracatçı konumda olduğu söylenir. Buna karşın eğer indeks değeri -1 ise ülkenin net ithalatçı konumda olduğu söylenir. Eğer indeks değeri 0 ise ülkenin ihracat ve ithalat değerlerinin birbirine eşit olduğu söylenir (Ma, 2013: 138; Altay Topçu ve Sümerli Sarıgül, 2015: 336).

ASKÜ ve TBI indeksleri kullanılarak ürün haritası oluşturulmaktadır. Ürün haritası dört farklı gruptan (A, B, C, D) oluşmaktadır. Bu gruplar Tablo 2'deki gibi açıklanabilir (Widodo, 2008: 160):

Tablo 2. Ürün Haritası

Açıklanmış Simetrik Karşılaştırmalı Üstünlükler İndeksi (RSCA)	RSCA > 0	Grup B: Karşılaştırmalı Üstünlük- Net İthalatçı (RSCA > 0 ve TBI < 0)	Grup A: Karşılaştırmalı Üstünlük- Net İhracatçı (RSCA > 0 ve TBI > 0)
	RSCA < 0	Grup D: Karşılaştırmalı Dezavantaj- Net İthalatçı (RSCA < 0 ve TBI < 0)	Grup C: Karşılaştırmalı Dezavantaj- Net İhracatçı (RSCA < 0 ve TBI > 0)
		TBI < 0	TBI > 0
Ticaret Dengesi İndeksi (TBI)			

5. Bulgular

Tablo 3'de tarım ve gıda ürünlerinde ele alınan ülkeler için Açıklanmış Karşılaştırmalı Üstünlükler (AKÜ) indeks değerleri yer almaktadır. Endonezya tarımsal hammadelerde söz konusu yılların tamamında karşılaştırmalı üstünlüğe sahiptir. Gıda maddelerinde ise 2013 yılına kadar karşılaştırmalı dezavantaj durumu bu yıldan itibaren karşılaştırmalı avantaja bırakmıştır. Ele alınan yıllarda gerek

tarımsal hammaddelerin gerekse gıda maddelerinin AKÜ indeks değerli sürekli artış göstermiştir. Endonezya tarımsal hammaddelerde orta derecede karşılaştırmalı üstünlüğe ($2 < AKÜ < 4$) sahipken, gıda maddelerinde ise zayıf bir karşılaştırmalı üstünlüğe ($1 < AKÜ < 2$) sahiptir.

Analiz sonucunda Meksika ile Nijerya'nın tarımsal hammaddeler ve gıda maddelerinde karşılaştırmalı üstünlüğe sahip olmadıkları görülmüştür. Nitekim, söz konusu ürünlerde AKÜ indeks değeri 1'den küçüktür ($0 < AKÜ < 1$). Türkiye ise ele alınan yılların tamamında hem tarımsal hammaddelerde hem de gıda maddelerinde karşılaştırmalı üstünlüğe sahiptir. Söz konusu ürünlerde AKÜ indeks değeri 1'den büyüktür. Araştırma bulgularına göre Türkiye'nin tarım ve gıda ürünlerinde rekabet güçleri giderek zayıflamaktadır. Örneğin, 2001-2015 yılları arasında Türkiye'nin tarımsal hammaddeler sektörüne ait AKÜ indeks değeri 1,66'dan 1,31'e ve gıda maddeleri sektörüne ait AKÜ indeks değeri 1,87'den 1,49'a gerilemiştir.

Tablo 3. Tarım ve Gıda Ürünlerinde AKÜ İndeks Değerleri

Yıllar	Sektör	Endonezya	Meksika	Nijerya	Türkiye
2001	Tarımsal hammaddeler	1,50	0,69	0,00	1,66
	Gıda maddeleri	0,73	0,67	0,00	1,87
2002	Tarımsal hammaddeler	1,93	0,65	0,07	1,34
	Gıda maddeleri	0,88	0,72	0,20	1,41
2003	Tarımsal hammaddeler	1,96	0,74	0,00	1,33
	Gıda maddeleri	0,81	0,73	0,00	1,40
2004	Tarımsal hammaddeler	2,29	0,78	na	1,27
	Gıda maddeleri	0,84	0,77	na	1,46
2005	Tarımsal hammaddeler	2,26	0,77	na	1,56
	Gıda maddeleri	0,87	0,85	na	1,58
2006	Tarımsal hammaddeler	2,37	0,79	0,09	1,43
	Gıda maddeleri	0,88	0,93	0,01	1,47

2007	Tarımsal hammaddeler	2,92	0,74	0,17	1,19
	Gıda maddeleri	0,89	0,88	0,39	1,34
2008	Tarımsal hammaddeler	3,26	0,70	0,11	1,08
	Gıda maddeleri	1,02	0,92	0,33	1,26
2009	Tarımsal hammaddeler	2,72	0,76	0,35	1,25
	Gıda maddeleri	0,98	0,95	0,99	1,26
2010	Tarımsal hammaddeler	2,78	0,70	0,38	1,36
	Gıda maddeleri	0,97	0,93	0,63	1,40
2011	Tarımsal hammaddeler	2,73	0,71	0,15	1,36
	Gıda maddeleri	0,85	0,95	0,40	1,40
2012	Tarımsal hammaddeler	2,97	0,73	0,42	1,24
	Gıda maddeleri	0,92	0,86	1,16	1,36
2013	Tarımsal hammaddeler	2,80	0,71	0,51	1,34
	Gıda maddeleri	1,03	0,92	0,91	1,49
2014	Tarımsal hammaddeler	3,08	0,74	0,17	1,30
	Gıda maddeleri	1,17	0,87	0,35	1,54
2015	Tarımsal hammaddeler	3,21	0,80	0,23	1,31
	Gıda maddeleri	1,24	0,87	0,41	1,49

Kaynak: INTRACEN verileri kullanılarak yazar tarafından hesaplanmıştır.

na: ilgili yıla ilişkin verilerden birine ulaşamadığını göstermektedir.

Tarım ve gıda ürünlerinde ele alınan ülkeler için hesaplanan Açıklanmış Simetrik Karşılaştırmalı Üstünlükler indeks değerleri Tablo 4'de sunulmuştur. Buna göre tarımsal hammaddeler ve gıda maddelerinde karşılaştırmalı üstünlüğe sahip olan ülkeler arasında Endonezya ve Türkiye yer almaktadır. Meksika ve Nijerya ise

söz konusu ürünlerde karşılaştırmalı dezavantaja sahiptir. Hesaplamalar sonucunda dikkat çeken bir husus da ele alınan ürünlerde Endonezya'nın rekabet gücü artarken, Türkiye'nin rekabet gücünün giderek azaldığıdır. Örneğin, ele alınan dönemde Endonezya'nın tarımsal hammaddelerdeki AKÜ indeks değeri 0,20'den 0,53'e yükselirken, gıda maddelerindeki AKÜ indeks değeri -0,16'dan 0,11'e yükselmiştir. Aynı dönemde Türkiye'nin tarımsal hammaddelerdeki AKÜ indeks değeri 0,25'den 0,13'e gerilerken, gıda maddelerindeki AKÜ indeks değeri 0,30'dan 0,20'ye gerilemiştir.

Tablo 4. Tarım ve Gıda Ürünlerinde ASKÜ İndeks Değerleri

Yıllar	Sektör	Endonezya	Meksika	Nijerya	Türkiye
2001	Tarımsal hammaddeler	0,20	-0,18	-0,99	0,25
	Gıda maddeleri	-0,16	-0,19	-1,00	0,30
2002	Tarımsal hammaddeler	0,32	-0,21	-0,87	0,15
	Gıda maddeleri	-0,06	-0,16	-0,67	0,17
2003	Tarımsal hammaddeler	0,32	-0,15	-0,99	0,14
	Gıda maddeleri	-0,11	-0,15	-0,99	0,17
2004	Tarımsal hammaddeler	0,39	-0,12	na	0,12
	Gıda maddeleri	-0,09	-0,13	na	0,19
2005	Tarımsal hammaddeler	0,39	-0,13	na	0,22
	Gıda maddeleri	-0,07	-0,08	na	0,23
2006	Tarımsal hammaddeler	0,41	-0,12	-0,84	0,18
	Gıda maddeleri	-0,06	-0,04	-0,98	0,19
2007	Tarımsal hammaddeler	0,49	-0,15	-0,71	0,09
	Gıda maddeleri	-0,06	-0,07	-0,43	0,15
2008	Tarımsal hammaddeler	0,53	-0,18	-0,80	0,04

	Gıda maddeleri	0,01	-0,04	-0,50	0,12
2009	Tarımsal hammaddeler	0,46	-0,14	-0,48	0,11
	Gıda maddeleri	-0,01	-0,02	-0,01	0,12
2010	Tarımsal hammaddeler	0,47	-0,18	-0,45	0,15
	Gıda maddeleri	-0,02	-0,04	-0,23	0,17
2011	Tarımsal hammaddeler	0,46	-0,17	-0,74	0,15
	Gıda maddeleri	-0,08	-0,03	-0,43	0,17
2012	Tarımsal hammaddeler	0,50	-0,16	-0,41	0,11
	Gıda maddeleri	-0,04	-0,07	0,07	0,15
2013	Tarımsal hammaddeler	0,47	-0,17	-0,32	0,15
	Gıda maddeleri	0,01	-0,04	-0,05	0,20
2014	Tarımsal hammaddeler	0,51	-0,15	-0,72	0,13
	Gıda maddeleri	0,08	-0,07	-0,48	0,21
2015	Tarımsal hammaddeler	0,53	-0,11	-0,63	0,13
	Gıda maddeleri	0,11	-0,07	-0,42	0,20

Kaynak: INTRACEN verileri kullanılarak yazar tarafından hesaplanmıştır.

na: ilgili yıla ilişkin verilerden birine ulaşamadığını göstermektedir.

Tablo 5’de Ticaret Dengesi İndeksine göre ele alınan ülkelerin tarımsal hammaddeler ve gıda maddelerinde rekabet gücü değerleri sunulmaktadır. Buna göre tarımsal hammaddelerde Endonezya ve Türkiye net ihracatçı ülke konumunda iken, Meksika ve Nijerya net ithalatçı ülke konumundadır. Gıda maddelerinde ise Türkiye ve Meksika net ihracatçı ülke konumunda iken, Endonezya ve Nijerya net ithalatçı ülke konumundadır. Ele alınan ülkelere ait Ticaret Dengesi İndeks değerleri incelendiğinde Türkiye’nin tarımsal hammaddeler ve gıda maddelerindeki indeks değerlerinde bir azalma görülürken, diğer ülkelere ait indeks değerlerinde ise artış söz konusudur.

Tablo 5. Tarım ve Gıda Ürünlerinde Ticaret Dengesi İndeks Değerleri

Yıllar	Sektör	Endonezya	Meksika	Nijerya	Türkiye
2001	Tarımsal hammaddeler	0,35	-0,22	-1,00	0,45
	Gıda maddeleri	-0,03	0,11	-1,00	0,44
2002	Tarımsal hammaddeler	0,37	-0,26	-0,91	0,24
	Gıda maddeleri	0,13	0,12	-0,66	0,39
2003	Tarımsal hammaddeler	0,39	-0,21	-0,99	0,18
	Gıda maddeleri	0,02	0,08	-0,99	0,37
2004	Tarımsal hammaddeler	0,43	-0,20	na	0,27
	Gıda maddeleri	-0,03	0,08	na	0,34
2005	Tarımsal hammaddeler	0,50	-0,19	na	0,37
	Gıda maddeleri	-0,02	0,10	na	0,41
2006	Tarımsal hammaddeler	0,47	-0,18	-0,89	0,35
	Gıda maddeleri	0,03	0,14	-0,95	0,41
2007	Tarımsal hammaddeler	0,47	-0,24	-0,86	0,19
	Gıda maddeleri	-0,07	0,10	-0,45	0,36
2008	Tarımsal hammaddeler	0,54	-0,30	-0,67	-0,01
	Gıda maddeleri	0,03	0,12	-0,05	0,32
2009	Tarımsal hammaddeler	0,50	-0,18	-0,54	0,20
	Gıda maddeleri	0,04	0,17	0,15	0,36
2010	Tarımsal hammaddeler	0,48	-0,19	-0,35	0,16

	Gıda maddeleri	-0,01	0,17	0,07	0,34
2011	Tarımsal hammaddeler	0,41	-0,21	-0,85	0,05
	Gıda maddeleri	-0,08	0,18	-0,73	0,32
2012	Tarımsal hammaddeler	0,48	-0,19	-0,33	0,11
	Gıda maddeleri	-0,14	0,14	0,32	0,29
2013	Tarımsal hammaddeler	0,46	-0,16	-0,26	0,16
	Gıda maddeleri	-0,12	0,18	-0,25	0,28
2014	Tarımsal hammaddeler	0,46	-0,13	-0,73	0,10
	Gıda maddeleri	-0,07	0,18	-0,39	0,33
2015	Tarımsal hammaddeler	0,50	-0,04	-0,65	0,13
	Gıda maddeleri	-0,02	0,19	-0,45	0,32

Kaynak: INTRACEN verileri kullanılarak yazar tarafından hesaplanmıştır.

na: ilgili yıla ilişkin verilerden birine ulaşamadığını göstermektedir.

Tablo 6'da ele alınan ülkelerin tarımsal hammaddeler ve gıda maddelerinin ürün haritası yer almaktadır. Araştırma bulgularına göre Endonezya tarımsal hammaddelerde A grubunda yer almaktadır. Gıda maddelerinde ise ilk yıllarda D ve C grubunda yer almışken, 2013 yılından bu yana B grubunda yer almaktadır. Yani gıda maddelerinde karşılaştırmalı dezavantaj-net ithalatçı konum son yıllarda yerini karşılaştırmalı üstünlük-net ithalatçı konuma bırakmıştır. Meksika tarımsal hammaddelerde karşılaştırmalı dezavantaj ve net ithalatçı konumda (D grubu) iken, gıda maddelerinde ise karşılaştırmalı dezavantaj ve net ihracatçı konumdadır (C grubu). Nijerya'nın tarımsal hammaddeler ve gıda maddelerinde karşılaştırmalı dezavantaj ve net ithalatçı konumda (D grubu) olduğu görülmektedir. Türkiye ise tarımsal hammaddeler ve gıda maddelerinde A grubunda yer almaktadır. Buna göre, Türkiye söz konusu ürünlerde karşılaştırmalı üstünlük ve net ihracatçı konumdadır.

Tablo 6. Tarım ve Gıda Ürünlerine Ait Ürün Haritası

Yıllar	Sektör	Endonezya	Meksika	Nijerya	Türkiye
2001	Tarımsal hammaddeler	A	D	D	A
	Gıda maddeleri	D	C	D	A
2002	Tarımsal hammaddeler	A	D	D	A
	Gıda maddeleri	C	C	D	A
2003	Tarımsal hammaddeler	A	D	D	A
	Gıda maddeleri	C	C	D	A
2004	Tarımsal hammaddeler	A	D	na	A
	Gıda maddeleri	D	C	na	A
2005	Tarımsal hammaddeler	A	D	na	A
	Gıda maddeleri	D	C	na	A
2006	Tarımsal hammaddeler	A	D	D	A
	Gıda maddeleri	C	C	D	A
2007	Tarımsal hammaddeler	A	D	D	A
	Gıda maddeleri	D	C	D	A
2008	Tarımsal hammaddeler	A	D	D	B
	Gıda maddeleri	A	C	D	A
2009	Tarımsal hammaddeler	A	D	D	A
	Gıda maddeleri	C	C	C	A
2010	Tarımsal hammaddeler	A	D	D	A
	Gıda maddeleri	D	C	C	A
2011	Tarımsal hammaddeler	A	D	D	A

	Gıda maddeleri	D	C	D	A
2012	Tarımsal hammaddeler	A	D	D	A
	Gıda maddeleri	D	C	A	A
2013	Tarımsal hammaddeler	A	D	D	A
	Gıda maddeleri	B	C	D	A
2014	Tarımsal hammaddeler	A	D	D	A
	Gıda maddeleri	B	C	D	A
2015	Tarımsal hammaddeler	A	D	D	A
	Gıda maddeleri	B	C	D	A

Kaynak: INTRACEN verileri kullanılarak yazar tarafından hesaplanmıştır.

Ürün Haritası: Grup A: Karşılaştırmalı Üstünlük-Net İhracatçı, Grup B: Karşılaştırmalı Üstünlük-Net İthalatçı, Grup C: Karşılaştırmalı Dezavantaj-Net İhracatçı, Grup D: Karşılaştırmalı Dezavantaj-Net İthalatçı.

na: ilgili yıla ilişkin verilerden birine ulaşamadığını göstermektedir.

6. Sonuç

Yirminci yüzyılın son çeyreğinden itibaren hız kazanan küreselleşme dünya ticaretinde önemli değişimlere yol açmıştır. Küreselleşme ile birlikte dünya ticaretinin önündeki engeller büyük ölçüde kalkmış ve uluslararası pazarlarda başarının anahtarı rekabet gücü olmuştur. Bugün dünya ticaretinde yoğun bir rekabet süreci yaşanmakta ve bu süreç bütün sektörler ile birlikte tarım sektörünü de etkilemektedir. Dolayısıyla dünya tarım ürünleri pazarında rekabetçi üstünlük sağlayan ülkeler dünya ticaretinde ön sıralara yükselmektedir.

Bu çalışmada, MINT ülkeleri olan Meksika, Endonezya, Nijerya ve Türkiye'nin tarımsal hammaddeler ve gıda maddelerindeki karşılaştırmalı üstünlüğü analiz edilmiştir. Çalışmada Açıklanmış Karşılaştırmalı Üstünlükler, Açıklanmış Simetrik Karşılaştırmalı Üstünlükler ve Ticaret Dengesi İndeksi kullanılmıştır. Hesaplanan AKÜ ve ASKÜ sonuçlarına göre Endonezya ve Türkiye tarımsal hammaddeler ve gıda maddelerinde karşılaştırmalı üstünlüğe (rekabet gücüne) sahiptir. Meksika ve Nijerya ise karşılaştırmalı dezavantaja sahiptir. Ticaret Dengesi İndeks değerlerine göre Türkiye tarımsal hammaddeler ve gıda maddeleri

ihracatında net ihracatçı ülke konumundadır. Endonezya tarımsal hammaddelerde ve Meksika gıda maddelerinde net ihracatçı ülkedir. Nijerya ise söz konusu ürünlerde net ithalatçı ülke konumundadır.

MINT ülkeleri sahip olduğu doğal kaynaklarıyla ve istihdam gücüyle dünya tarım ve gıda ürünleri piyasasında rekabet edebilir niteliktedir. MINT ülkelerinin dünya tarım ve gıda ürünleri piyasasındaki payının artırılması için uluslararası standartlara ve tüketici tercihlerine uygun yüksek kaliteli ürünlerin küresel piyasalara sunulması gerekmektedir. Bununla birlikte, ürün çeşitlenmesine gidilerek küresel pazarlarda talep edilen ürünlerin üretilmesi rekabet açısından da oldukça önem arz etmektedir.

Kaynakça

- Agustin, G., Ananda, C.F., Maski, G., Adi Saputra, P.M. (2014). "The Product Mapping Analysis of Manufacturing Industry Products in Bilateral Trade between Indonesia and China in 1995-2011", *Int. J. Eco. Res.*, 5 (2), 37-49.
- Altay Topçu, B., Sümerli Sarıgül, S. (2015). "Comparative Advantage and the Products Mapping of Exporting Sectors in Turkey", *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 3 (18), 330-348.
- Bakhshinejad, M., Hassanzadeh, A. (2012). "Comparative Advantage of Selected Agriculture Products in Iran: a Revealed Comparative Advantage Assessment", *Agricultura Tropica et Subtropica*, 45 (1), 28-31.
- Bashimov, G. (2016). "Rusya'nın Tarım Ürünlerinde Karşılaştırmalı Üstünlüğü", *Süirt Üniversitesi İİBF İktisadi Yenilik Dergisi*, 3 (2), 19-26.
- Bielik, P., Qineti, A., (2010). "The Position of Czech and Slovak Agro-Food Trade in the European Markets", *Delhi Business Review*, 11 (2), 1-10.
- Cao, S., Li, F., Zhang, J. (2011). "Export Competitiveness of Agri-Products between China and Central Asian Countries: A Comparative Analysis", *Canadian Social Science*, 7 (5), 129-134.
- Çoban, O., Peker, A.E., Kubar, Y. (2010). "Türk Tarımının Avrupa Birliği Ülkeleri Karşısındaki Sektörel Rekabet Gücü", *S.Ü. İİBF Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 20, 247-266.

- Doğan, A. (2009). "Yoksullar Lehine Büyümede Tarımın Rolü:Sahra-Altı Afrika Örneği", *KMU İİBF Dergisi*, 11 (16), 21-38.
- Doğan, Z., Arslan, S., Berkman, A.N. (2015). "Türkiye'de Tarım Sektörünün İktisadi Gelişimi ve Sorunları: Tarihsel Bir Bakış", *Niğde Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 8 (1), 29-41.
- Erkan, B. (2012). "Ülkelerin Karşılaştırmalı İhracat Performanslarının Açıklanmış Karşılaştırmalı Üstünlük Katsayılarıyla Belirlenmesi: Türkiye-Suriye Örneği", *ZKÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, 8 (15), 195-218.
- Ervani, E. (2013). "Export and Import Performance of Indonesia's Agriculture Sector", *Journal of Economics and Policy*, 6 (1), 54-63.
- Fertö, I., Hubbard, L.J. (2003). "Revealed Comparative Advantage and Competitiveness in Hungarian Agri-Food Sectors", *World Economy*, 26 (2), 247-259.
- Goldin, I. (1990). "Comparative Advantage: Theory and Application to Developing Country Agriculture-Research Programme on: Changing Comparative Advantage in Food and Agriculture", OECD Development Centre Working Papers, 16.
- Gorton, M., Davidova, S., Ratinger, T. (2000). "The Competitiveness of Agriculture in Bulgaria and the Czech Republic vis-à-vis the European Union (CEEC and EU Agricultural Competitiveness)", *Comparative Economic Studies*, XLII (1), 59-86.
- Hinloopen, J., Marrewijk, C.V. (2001). "On the Empirical Distribution of the Balassa Index", *Review of World Economics*, 137 (1), 1-35.
- Ishchukova, N., Smutka, L. (2013). "Revealed Comparative Advantage of Russian Agricultural Exports", *Acta Univ. Agric. Silvic. Mendelianae Brun.* 61 (4), 941-952.
- Kanaka, S., Chinadurai, M. (2012). "A Study of Comparative Advantage of Indian Agricultural Exports", *Journal of Management and Science*, 2 (3), 1-9.
- Ma, A.S. (2013). "Revealed Comparative Advantage Measure: ASEAN-China Trade Flows", *Journal of Economics and Sustainable Development*, 4 (7), 136-145.
- Mushanyuri, B.E., Mzumara, M. (2013). "An Assessment of Comparative Advantage of Mauritius", *European Journal of Sustainable Development*, 2 (3), 35-42.

- Özertan, G. (2013). "Türkiye Tarım Sektöründe Yapısal Dönüşüm ve Teknoloji Kullanımının Rolü", http://www.econ.boun.edu.tr/public_html/RePEc/pdf/201301.pdf [Erişim Tarihi: 20.04.2017]
- Peker, A.E. (2015). "Türkiye Hububat ve Baklagil Alt Sektörünün Avrupa Birliği Pazarı Karşısındaki Rekabet Gücü", *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 5 (2), 1-20.
- Saray, M.O., Hark, R. (2015). "OECD Ülkelerinin İleri-Teknoloji Ürünlerindeki Rekabet Güçlerinin Değerlendirilmesi", *Çankırı Karatekin Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 5(1), 347-372.
- Sarker, R., Ratnasena, S. (2014). "Revealed Comparative Advantage and Half a Century Competitiveness of Canadian Agriculture: A Case Study of Wheat, Beef and Pork Sectors", CATPRN Working Paper 2014-01.
- Seyidoğlu, H. (2013). "*Uluslararası Ticaret*", 1. Baskı, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayını No: 2923.
- Seyidoğlu, H. (2015). "*Uluslararası İktisat: Teori, Politika ve Uygulama*", 20. Baskı, İstanbul: Güzem Can Yayınları No: 29.
- Sinanan, D., Hosein, R. (2012). "Transition Probability Matrices and Revealed Comparative Advantage Persistence in a Small Hydrocarbon-based Economy", *The West Indian Journal of Engineering*, 23(1/2), 16-29.
- Şahinli, M.A. (2012). "Rekabet Gücü: Türkiye ve Avrupa Birliği Üyesi Ülkelerde Canlı Hayvancılık Sektörünün Durumu", *YYÜ Tarım Bilimleri Dergisi*, 22 (2), 91-98.
- Widodo, T. (2008). "Shift in Comparative Advantage, Dynamic Market and Purchasing Power Parity in the East Asia", Doctoral Thesis, Graduate School of Economics Hiroshima University of Economics, Hiroshima, Japan.
- Utkulu, U. (2005). "*Türkiye'nin Dış Ticareti ve Değişen Mukayeseli Üstünlükler*", İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Yayınları.
- Utkulu, U., İmer, H. (2009). "Türk Tekstil ve Konfeksiyon Sektörünün Avrupa Birliği Tekstil ve Konfeksiyon Sektörü Karşısındaki Rekabet Gücünün Alt Sektörler Düzeyinde Ölçülmesi", *Rekabet Dergisi*, 36, 3-43.
- Yılmaz, Ş.E. (2014). "*Dış Ticaret Kuramlarının Evrimi*", 3. Baskı, Ankara: Efil Yayınevi.